

VORMSI SÕNUMID

Number 28

26.07.2006

Teabelehe *Vormsi Sõnumid* eesmärgiks on anda informatsiooni saareelu puudutavatel teemadel, käsitleda saare probleeme ning arendust.

“Eestimaal on ka tore, aga Vormsil oli põnevam”

... Nii arutles esimest aastat Libatse ja Vormsi jalgrattalaagris osalenud 5-aastane Markus, kui oli jõudnud tagasi koju.

Sel aastal toimus laager 2.-7. juulil Vormsi saarel juba 7. korda.

Laagriliste koduks oli Vormsi lasteaia hoov, kuhu esimesel õhtul püstitati 22 telki. Kokku oli laagerdajaid 62. Libatsest oli saarele tulnud 30 last ja 5 õpetajat (sealhulgas ka meditsiiniõde) ning Vormsi lapsi oli 21 ja õpetajaid 3. Lisaks veel abilised Maris, Karlo ja Oliver.

Telgid püsti, laagri reeglid teada, laagri-särgid seljas ja ristimisvanne antud oldi valmis alustama põnevat seiklust läbi “kiviaja”. Selle aasta laagri teemaks oli **kivid** – vanad ja väarikad rändurid, keda uuriti ja õpiti tundma ekspeditsioonide käigus.

Esimeseks oluliseks õpetuseks olid Vormsi meditsiiniõe Ada juhised matkal ettetulevatest ohtudest hoidumiseks ning esmaabist.

Viie päeva jooksul veeresid vaprad laagerdajad usinalt oma jalgratastel saare erinevais paigus, et leida rändrahne. *Kivimappi* koguti andmeid Parunikivi, Skärestaini, Vargstaini, Smeni ja Kirikukivi kohta. Kirja pandi iga kivi kõrgus, ümbermõõt, ümbruse ja kivi kirjeldused. Andmeid võrreldi ja teadmisi kasutati maastikumängus.

Veel käidi uudistamas Huitbergi paekühmu ja Vormsi lademe lubjakivipaljandit. Praktilisele uurimistööle andsid teoreetilise aluse Elle Puurmanni loeng kivimite tekkimisest ja kivististest ning Toomas Puurmanni seletused Vormsi lademe paljandi ning maapõues asuvate kivimite kohta.

Kivi ajalugu uurides saadi teada, et vanasti kasutati kive ka tööriistade valmistamiseks. Kivikirve valmistamist juhendas Karlo. Iga laps sai kanepikiust valmistatud nõõri abil kinnitada oma kivi kirve varre

külge.

Kivid ja kunst on samuti seotud. Kividele maalimine oli rõõmus ja rahulik õhtune ajaviide.

Mingil moel võivad kivid olla isegi tüütud. Väiksemad laagrilised olid usinad ning aitasid Vormsi kooli aiamaalt kõik kivid ära korjata. Aia äärtesse kogunes neid päris palju.

Laager lõppes kiviaja teemast kantud peoga, kus esitati näidendina kivide tekkimise lugu, tantsiti ja lauldi.

Tänu imeilusale suveilmale käidi iga päev ujumas ning küpsetati õhtuti lõkke ääres vorstikesi.

Laagri korraldusmeeskond oli teinud väga põhjaliku ettevalmistustöö ning seetõttu sujus laagrielu rahulikult ja kindlalt. Oma osa selles mängis peakorraldajate aastatepikkune koostöö ja kogemus.

Tegijate järjekindlus on innustatud eelkõige laste vajadustest. Looduslaager õpetab lapsi hoolima kõigest elavast meie ümber, avastama looduse ilu ja müsteeriumit, tegutsema teineteise kõrval, hoolima ja osa võtma. Loomulikult on värske õhk ja huvitavad tegevused kasulikuks vahelduseks pikal suvevaheajal.

Materiaalselt on aidanud laagriega toime tulla juba teist aastat *Keskkonnainvesteeringute Keskuselt* saadud toetused. Meeldiv ja toetav koostöö Vormsi Vallavalitsuse, kooli ja lasteaia töötajatega, on viinud korraldajate mõtted juba järgmise suve laagriks.

Saare kordumatu looduse ilu ja vormsilaste külalislahkus loob Vormsil olles tunde, et viibid tööpoolest ühes väikeses imeriigis.

Anu Männisalul
laagriline, staaž 3 aastat

Käesolevas numbris

Saarte kogus ja meie volikogus 2

Kalandusest saartelt vaadatuna 2

Keskkonna-teema—pakend 3

Vormsi käsitöötajate uued oskused 4

Koduõendus — mis see on ? 4

Õnnitleme !

Sel kevadel lõpetas Viljandi Kultuuriakadeemia raamatukogunduseinfoteaduseerial Külli Kivi

Saarte Kogust ja Vormsi Volikogust

Juuli esimestel päevadel kogunes Ab-rukale selleaastane Saarte Kogu. Selle aasta Saarte Kogu seminari läbi- vaks teemaks oli rannikute majanda- mine ja rannakalandus.

Üheks arutlusteemaks oli **Püsiasiustusega väikesaarte seaduse muuda- tusetpanekud**. Oma nägemuse sel- lest esitasid riigikogulased Mark Soo- saar ja Imre Sooäär. M. Soosaar on väikesaarte komisjoni liikmena paljude esitatud muudatusettepanekute auto- riks. Euroopa Liidus on mägialad ja saared eriseisus, sest need on püsivalt ebasoodsad piirkonnad (*Mark Soosaa- re sõnul arengupeetusega alad*). Toe- tudes Püsiasiustusega väikesaarte sea- dusele, on riigikogu liikmete sõnul või- malik erisusi sisse viia ka teistesse seadustesse (näit. kalapüügiseadus). I. Sooäär rõhutas, et saartel on olukord erinev, iga saar on omanäoline ning see, mis sobib Manijale, ei pruugi sobi- da Kihnule. Arutleti mitmete muudatus- valdkondade üle. Toome siin ära mõ- ned mõtted—arvamused.

Püsielaniku staatus. Seminaril osale- nud Siseministeriumi juristid leiavad, et kuigi saare seisukohalt näib püsiela- niku registri sisseseadmise ettepanek hea, tuleb lähtuda Eestis kehtivatest

õigusnormidest.

Saare Üldkogu. Kaarel Lauk Ruhnust arvab, et kuigi ruhnlastelt on saare üldko- gu idee pärit, aga praegusel ajal Ruhnus see ei toimiks. Ta leiab, et osalusdemo- kraatia on tegelikult *Kohaliku omavalitsu- se seadusesse* piisavalt sisse kirjutatud ning teisedki kehtivad seadused tagavad piisava osalusdemokraatia saarte elani- kele.

Saarevaht. Leiti, et saarevahi idee on hea ja saarevahi ametikoha tekitamine võiks olla maavanema pädevuses. Seda saaks lahendada aga ka teiste seadusaktidega. Selge on see, et näiteks Muhus poleks saarevahil mõtet, küll aga näiteks Kesselaiul on see vajalik.

Maa ostueesõigus vallale. Avaliku ruumi olemasolu ja piiratud maaressurss on saartel probleem. Varem oli asjaõigus- seaduses sees, et omavalitsusel on maa ostueesõigus. Iseküsimus on, kas omava- litsustel oleks sellist raha?

Kuulates vestlusringis saarte esindajate ja juristide arvamusi jäi kõlama seis- koht, et enamike Püsiasiustusega väike- saare seaduse muudatusettepanekute heakskiit sellisel kujul Valitsuse ja Riigiko- gu poolt ei ole reaalne. Püsiasiustusega väikesaarte seaduse muudatusettepane-

kud on mitteametlikult erinevates mi- nisteeriumides arvamusingil käinud ja tagasiside ei ole olnud hea. On ka variant, et seaduse muudatus algata- takse Riigikogu liikmete endi poolt, aga seda ei ole tehtud. Küll aga saaks pal- ju olulist saarte jaoks ära teha ka teiste õigusaktidega.

Saarte Kogu Üldkogu, kuhu kuulub Vormsi esindajana vallavanem Ene Sarapuu, sõnastas oma ettepanekud seaduse muudatuste osas.

Juulikuu erakorralisel volikogul avaldasime umbusaldust vallavanema- le ja revisjonikomisjoni esimehele. Põhjuseks oli vastavalt vallavanema poolt tehtu ja tegemata jäetu, millest oleme kirjutanud *Vormsi Sõnumite* eelmises numbris, ning revisjonikomis- joni poolt äärmiselt subjektiivselt koos- tatud ja väga paljude sisuliste vigade- ga valla 2005 majandusaasta revisjoni- akt. Hääletusel umbusaldusavaldused seekord volikogu enamuse heakskiitu ei saanud ja jääb loota, et konkreetsed ametiisikud teevad umbusalduse põh- justest ka omad järeldused.

Meelis Mägi
Elle Puurmann,
volikogu liikmed

Rannakalandusest saartelt ja kaugemalt vaadatuna

Rannakalandus on kõiki saari ja saare- elanikke puudutav teema. Saarte Kogul tegi kalavarude seirest meie ranniku- meres ettekande **Markus Vetemaa Mereinstituudist**.

Tema sõnul on peamised probleemid järgmised: püügiõiguse piiratus ja kala- varude halb seis; turu puudumine kut- selise kaluri jaoks (kokkulepete ja tööt- lejate kaugus); kalatoiduliste lindude ja imetajate arvukuse pidev kasv.

Ta andis kokkuvõtva ülevaate varu seisust rannameres kalaliikide kaupa: hea – lest, meritint, tuulehaug ja hõbe- koger;

paranev – haug, kammeljas, tursk;

stabiilselt madal – koha, säinas, vimb, meres kudev siig;

paiguti väga erinev – ahven;

halvenev — angerjas, ahven Pärnu lahes ja jõeskudev siig.

Räim on suhteliselt heas seisus. Anger- ja puhul on prognoos kurb, ta ei jõuagi enam meie vetesse. Üheks põhjuseks on Golfi hoovuse muutused ookeanis; teiseks see, et noor kala püütakse välja

juba Atlandi rannikul. Meres kudeva sija kudealad kasvavad kinni, põhjuseks on põllumajandus- ja tööstusreostus. Varem probleemiks olnud mürgireostuse osas on olukord paranenud, seda näitab ka hall- hüljeste arvukuse kasv (1980. a. 2000, 2005. a. 18000 isendit). Vajalik leida abi- nõud, et kormorani arvukust piirata.

Kui vaadata, kuidas kümne aastaga on kala hind muutunud, siis on kümnekordne vahe, kui võrrelda keskmist palka ja kala hinda— ja seda kala hinna kahjuks.

Ettekande tegi **Merje Frei Põllumajan- dusministeriumist**. Koostööd võiks teha ühe veekoguga piirnevate valdade tasandil. Euroopa kalandusfondist saab arengutoetust taotleda projektidele, mille teemaks on rannakülade taastamine, ettevõtluse ja tööhõive mitmekesistamine.

Ühisel arutelul leiti, et on kaks harrastus- püüdjate kategooriat—üks on kindlasti need, kelle toetamine tähendaks tradit- sioonilise elukeskkonna kaitset.

Enno Kobakene Keskkonnaministeer- iumist selgitas, et teadlastelt saadud hinnangu alusel seab ministerium kala- püügi piirangud ja püügikvoodid, samuti ajutisi piiranguid kudeperioodiks. Lähtu-

takse sellest, et kutseline püüab äriili- seks, harrastuspüüdja oma tarbeks. Probleemiks on Ruhn ja Vormsi , et elustada kutselist kalapüüki. Vormsil on see raske, sest Väinameres on kalavarude seisund halvas olukorras. Võimalik, et tõstetakse osa harrastus- püügikvoot kutseliseks (see variant sobib Ruhnule, sest kvoot 45 võrku ja ca 6 meest püüavad. Vormsil on har- rastuspüüdjaid rohkem ja seetõttu ei pruugi praegusest kvoodist, 90 võrku, jätkuda). Teise variandina võiks anda saarele kutselise püügi kvoot maa- konna arvelt. Seda saaks teha kesk- konnaminister oma käskkirjaga, kui selline parandus *Kalapüügiseaduses* läbi läheb. Arutelu käigus räägiti sel- lest, et võrguluba võiks hakata arves- tama püügipäevades. Seda oleks aga raske kontrollida ja järelvalve ei toeta sellist lahendust. Nenditi, et püügipäe- vike järgi kalastatistika on vale. Leiti, et igale saarele võiks anda oma kala- püügikvoodi. Hiiumaal on kalurite te- gutsemise heaks näiteks ühistud (ruhnlaste K. Laugu arvates ei tule see väikesaartel välja).

Räägitu panid kirja
Meelis Mägi ja Elle Puurmann

Mida teha kogunenud pudelitega? purkidega?

Kas olete proovinud Vormsi saarel asuvatesse kauplustesse viia tagatisraha märgistusega pakendeid? Kui olete, siis pole enam üllatuseks, et vastu võetakse vaid klaastaarat. Mida teha aga plastik- ning metallpakenditega, et nende eest pandina väljamaksutud summad saarel kohapeal tagasi saada? See on juba pikemat aega mureks paljudele saareelanikele. Et täpsustada pakendite realiseerimise võimalusi, erinevate osapoolte kohustusi ning tarbija õigusi, uuris Vormsi Sõnumid teemat lähemalt. Küsimustele oli lahkelt nõus vastama Keskkonnaministeriumi jäätmeosakonna juhataja Peeter Eek.

2004.aasta 1.juulil jõustus Pakendiseadus, mis kohustab kauplusi ostma tagasi tagatisraha märgistusega pakendid. Kas selline kohustus kehtib kõigile kauplustele? Põhinõudena peab iga kauplus/müüja, kes müüb tagatisrahaga pakendis tooteid, tagama ka nende vastuvõtmise kas "müügikohas või selle vahetus läheduses". Tagasivõtmise kohast teavitatakse müügikohas nähtavale kohale seatud arusaadava kirjaliku teatega. Juhul kui tagasivõtt on korraldatud "vahetus läheduses", siis vastutus selle toimise eest on ikka konkreetset müüjal (ettevõtjal – toim.). Tagasivõtu kohustusest on vabastatud täielikult alla 20 m² müügikohad tiheasustusala (st asulas) kuivõrd üldise eeldusena on asulates ka suuremaid kauplusi, kus tagasivõtt siis ka peabki olema tagatud.

Mida saab tarbija ette võtta sellisel juhul, kui ta soovib viia väljaostetud tagatisraha märgistusega pakendid tagasi kauplejale, kohalik kauplus aga keeldub pakendeid vastu võtmast või võtab neid vastu valikuliselt (nt. vaid klaastaara)? Kui kohalik kauplus keeldub ise vastu võtmast, osutamata teisele "vahetus läheduses" asuvale vastuvõtukohale - tähendab see, et kaubandusettevõtte rikub pakendiseadust. Sellises olukorras peaks tarbija informeerima

kohalikku omavalitsust (antud juhul Vormsi Vallavalitsus), Tarbijakaitseametit ja/või Keskkonnainspeksiooni.

Pakendiseadus ütleb, et pakendi tagasivõtmise kohustuse täitmata jätmise menetlejaks on ka linna- või vallavalitsus. Mida see täpsemalt tähendab? Millised on kohaliku omavalitsuse kohustused ja õigused pakendi tagasivõtmise tagamiseks? Kohaliku omavalitsuse tegevus Keskkonnajärelevalvel, sh Pakendiseaduse täitmise tagamisel, tuleneb Keskkonnajärelevalve seadusest. Kuivõrd tegemist on üldise seadusega, siis ei ole siinkohal midagi lisada pakendiseaduse järelevalve osas (Seadus sätestab, et KOV rakendab seaduses sätestatud abinõusid ebaseadusliku tegevuse tõkestamiseks ja kohustuslike keskkonnakaitseabinõude elluviimiseks – toim.).

Pakendite käitlemine on kindlasti keerukam ülesanne maapiirkonnas (eriti veel saarel) tegutsevatele kauplustele. Kas oskate jagada soovitusi kuidas seda kõige lihtsamalt, otstarbekamalt ning võimalikult väikeste kuludega korraldada? Nõustudes väitega, et maapiirkondades, eriti saartel, on teatud erisusi ka tagatisrahaga pakendi tagasivõtu korraldamisel, saan siinkohal kindlasti soovitada kogemuste vahetust Hiiumaaga - kindlasti tuleb Hiiu Tarbijate Ühistu tegevust tagatisrahaga pakendite kogumisel kogu Hiiumaal (mitte ainult ka Hiiu TK kauplustes) pidada eeskujuväärivaks. (vt. näit. ka <http://www.epl.ee/artikkel.php?ID=305352>) Kindlasti tasub küsimust arutada kaupmeestega koos. Loodan, et tagatisraha tasumise osa garandiks olev OÜ Eesti Pandipakend saab samuti pakkuda oma nõu ja abi - kuigi kindlasti ei saanud (ja ei peagi) kaupmeeste eest tagasivõttu korraldama. Loodan, et Vormi - Hiiu suhted on piisavalt head, et suisa ülemere naabritelt head nõu juurde küsida. Lõpetuseks lisas Peeter Eek, et loodab tõesti, et meie imeilusa saare

loodus suudetakse puhas hoida ka pudelitest-purkidest. Tagatisraha süsteem tervikuna ongi sellele suunatud.

Küsisime ka Vormsi vallavanemalt, Ene Sarapuult, mida on Vormsi Vallavalitsus võtnud ette kirjeldatud probleemi lahendamiseks? Ene Sarapu: Vormsi Vallavalitsus on arutanud probleeme tagatisraha märgistusega pakendite vastuvõtmise Vormsi saarel. Vesteldud on mõlema kaupluse juhatajaga. Kauplused on lubanud tegeleda selle probleemi lahendamisega. Loodame, et lähiajal leitakse probleemile lahendus.

Ajalehe Vormsi Sõnumid toimetuse loodab siiralt, et vallavalitsus mõistab probleemi tõsidust ning ulatab saare ettevõtjatele oma abikäe. Lihtsalt rääkimisest ei piisa, vaid tarvis on tegutseda, probleemeid ei leia lahendust iseenesest. Väikesele saarele piisaks ühest pakendite vastuvõtukohast – selle loomist kahe kaupluse koostöös võiks aga just vallavalitsus aidata korraldada. Enamasti alati on võimalikud kokkulepped. Näiteks Ruhnus rakendub pakendiseadus nii: kauplused panevad tagasiostetud taara laevale ja Pandipakendi mehed võtavad selle Saaremaal laevalt maha.

Mida aga kokkuvõtteks soovitada saareelanikule, kelle pakendeid vastu ei võeta? Spetsialist soovib pöörduda vallavalitsusse. Usume samuti, et mida tihedamini ning arvukamate inimeste poolt probleemi vallaametnikele meelde tuletatakse, seda kiiremini saab loota tulemust.

Kasulikke linke neile, kes kasutavad internetti: Pakendiseadus - <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=918049>; Keskkonnajärelevalve seaduses - <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=958186>, OÜ Eesti Pandipakend <http://www.eestipandipakend.ee/est/epp>

Uuris ja pani kirja
Maris Puurmann

Viltimispäevad Vormsil

Vormsil toimus 29.juunist – 2. juulini rahvusvaheline vildiworkshop **Feltracing I**, kus oli võimalus osaleda ka mõnedel Vormsi naistel.

Feltracing on kaheaastane villaprojekt, mille algatajateks on Vildiakadeemia Gotlandilt ja Vildiarenduskeskus ning Vildikoda Eestist. Projektis on ette nähtud 3 kohtumist Eestis ja 3 Gotlandil ning projekt lõpetatakse ühise näitusega mõlemal maal.

Projekti eesmärgiks on õppida kasutama omamaist toorainet ning arendada viltimistehnikaid, tervislikke ja naturaalseid tooteid.

Esimene kohtumine leidis aset Vormsi saarel, kuhu liiks Eesti, Gotlandi ja Soome meistritele oli kaasatud huvilisi erinevatelt kultuurialadelt (tekstiil, mood, teater, nahk). Sellel kokkusaamisel keskenduti erinevatele kiududele (nõges, turvas ja vill). Näiteks õpiti tundma nõgese- ja turbakiudude töötlemise võimalusi. Lisaks katsetati Vormsi lammaste kevadist villa kasutades suurte paksude viltvaipade valmistamist Vormsi hobuse abiga.

Kõik loengud ja õppefilmid toimusid Vormsi koolis ja praktiline tegevus lasteaia õuel.

Väga huvitavad ja õpetlikud olid ka kokkutulnud meistrite nõ kõrvalmeistrikoad, kus jagati igasugust informatsiooni ja õpetust vastavalt sellele, mis tegevuse käigus juhtuks tuli või probleemiks oli.

Viimasel päeval näituseks mahalaotatud vaipade hulk oli väga uhke, sisaldades nii erinevaid tehnikaid, materjale kui ka tehnoloogilisi lähenemisi.

Vastavalt projekti eesmärgile – õppida kasutama omamaist toorainet ning arendada sellealast käsitöötegevust – õnnestus üritus suurepäraselt. Seni peaaegu täiesti tekstiilses valdkonnas kasutamata turba- ja nõgesekiu töötlemine annab võimaluse uurida ja arendada seda teemat iseseisvalt edasi ning vastavalt oma võimalustele tegeleda ka tootearendusega. Oma villast vildivaipade valmistamine on igal villaomanikul kodusel teel ja väga lihtsate vahenditega võimalik.

Usun, et üritusel osalenud Vormsi naised oskavad nüüd hoopis laiemalt leida rakendusi nõgesevõõrte, Rälby rabas kasvavale turbataimele ning oma lambavillale.

Ürituse kordamineku eest soovin tänada kõiki osalenud ja abiks olnud ning materjaliga varustanud Vormsi Käsitööseltsi liikmeid, Vormsi Vallavalitsust, Lasteaeda ja Kooli, Gerdat, EELK Vormsi kogudust ja Aurat.

Kristina Rajando
Vormsi Käsitööselts

Koduõendusteenus Vormsil

Elanikkond Eestis vananeb ja Vormsi ei ole selles suhtes erand. Lähiaastatel on oodata 65-aastaste ja vanemate elanike arvu kasvu. Seoses sellega pööratakse Eestis järjest rohkem tähelepanu sotsiaalteenuste arengule. Tervishoiu- ja sotsiaalsüsteem on omavahel tihedalt seotud. Hooldusravi hõlmab endas nii tervishoiu – kui ka hoolekandeteenuseid. Hooldusravi üks alaliike on kodune õendusabi ehk koduõendus. Kitsamas tähenduses on koduõendus **õendustoimingute ajutine või pidev teostamine patsiendi kodus.**

Eestis alustati koduõendusteenuse osutamist alates aprillist 2003. a. **Alates 1. juulist 2006.a. osutatakse ka Vormsil koduõendusteenust läbi SA Läänemaa Haigla.**

Vormsi elanikkond on suhteliselt eakas ja vajadus koduõendusteenuse järele on täiesti olemas. Siiski ei ole koduõendusteenus mõeldud ainult eakatele vaid ka teistele isikutele, kes kodust õendust vajavad.

Kodune hooldusravi on ravi- ja hoolekandeteenuste kogum, mida osutatakse: 1) ägeda haiguse paranemisperioodis oleva, 2) ravi- või hoolekandeametusest koju suunatud, 3) kroonilist haigust põdeva või 4) piiratud funktsionaalse võimekusega patsiendi raviks ja/või hoolduseks kodus keskkonnas.

Koduse õendusabi teenust osutavad vastava ettevalmistuse saanud õed (koduõed). Kodus õendusabis osutatakse kõiki õendus- ja hooldusteenuseid, mis ei vaja eriseadmete olemasolu või nende teenuste maht ei nõua kliendi viibimist statsionaarses hooldusraviosakonnas.

Teenuse saamise eelduseks on perearsti või erialarsti suunamine. Haigekassa poolt kindlustatud isikutele on koduõendusteenus tasuta. Küsimuste ja info saamiseks võib helistada telefonil **533 11 069** ja **47 32 043** või tulla vastuvõtule esmaspäeval, teisipäeval ja kolmapäeval kell 9-12 ning neljapäeval kell 13-16.

Kõigile kaunist suve!
Vormsi valla õde Ada Siilbek

Teabelehe väljaandja:
MTÜ Läänerrannik.
Vormsi, Läänemaa
Telefon
47 32174
e-mail:
laanerannik@hotmail.ee

